

жень спільно з Центром "Соціальний моніторинг". Це дозволяє, по-перше, отримати дані про характеристики молодіжного середовища, які не знайшли свого висвітлення у монографії, а по-друге, надає можливість читачеві оцінити обґрунтованість висновків і узагальнень, яких дійшли автори на основі аналізу результатів соціологічних опитувань.

У цілому монографія є актуальною науковою працею, що виконана на високому методологічному рівні. Матеріали, які вона містить, багато у чому в ексклюзивними. Структура монографії, її зміст і оформлення відповідають вимогам ВАК України щодо наукових видань.

*Л. М. ГЕРАСІНА, д-р соціол. наук,
професор НЮАУ ім. Ярослава
Мудрого*

Знайти себе: життєві історії випускників інтернатів /
О.Р. Артюх, О.В. Бабак, О.М. Балакірева (кер. авт. кол.) та ін. –
Український ін-т соціальних досліджень, 2001.- 201 с.

Проблеми соціального сирітства лишаються вкрай актуальними і буденними для будь-якої з пострадянських держав, що намагаються за складних умов соціально-політичної трансформації й економічної кризи наблизитися до моделі так званих "соціальних" держав, в яких стандарти якості соціального захисту слабких верств населення є досить високим.

Причини, через які діти позбуваються можливості виховуватися в рідній сім'ї, бувають досить різними, але наслідки цього однозначні й соціально-травматичні – втрата дитиною життєво необхідного сімейного оточення, відмежованість вихованця даного державного закладу від соціального життя. У дітей, що зростають в умовах фактичної відсутності батьківського піклування, спостерігаються: порушення фізичного та психічного здоров'я; деформація особистості дитини, що затримує її розвиток, а іноді й унеможливає формування позитивних людських якостей; неспроможність до повноцінного сімейного життя, виконання у майбутньому батьківських обов'язків через наслідування негативного прикладу батьків; розвиток асоціальних установок, неприйняття соціальних цінностей суспільства; кримінальні схильності й прояви, спричинені руйнівним ігноруванням дитячих прав; алкоголізацією та наркотизацією підлітків.

На педагогічні колективи інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається одне з найважливіших завдань – підготовка вихованців до самостійного життя в суспільстві та сприяння їм як можливо більш гармонійній соціалізації. Успішна соціальна адаптація (готовність до шкolu, вибір професії, організація побуту, дозвілля, спілкування), як відомо, визначальною мірою залежить від ступеня сформованості навичок самостійно вирішувати власні проблеми.

Але подальша доля випускників інтернатів складається по-різному, і це значною мірою залежить від особистих якостей дитини, вміння пристосовуватися до нових обставин, набутого досвіду, від підтримки з боку ото-

чуючих. По виході з інтернату їх чекають досить непрості реалії дорослого життя, сповнені несподіваних ситуацій та проблем, які потрібно повсякчасно вирішувати. За цих об'єктивних причин та особистої специфіки вихованець інтернату суттєво відрізняється від тих, хто виховується в родині і чия соціалізація відбувається в сім'ї паралельно з інтеріоризацією в суспільстві.

Дослідницька робота, проведена працівниками Українського інституту соціальних досліджень, є оригінальною і дуже важливою, оскільки вона розкриває "зсередини", тобто з вуст колишніх вихованців шкіл-інтернатів, найтиповіші "життєві сходинки" інтернатної дитини: її будні, проблеми, сподівання, радощі і досягнення. Завдяки результатам, які отримані не тільки традиційними конкретно-соціологічними засобами, але й такими рідкісними, як "біографічний метод", можна відстежити недоліки та "слабкі" місця державної політики щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не лише в межах спеціалізованих закладів, а й інших інстанцій, які мають опікуватися цією категорією населення пізніше.

Такі розділи книги, як "Реалії продовження освіти: вибір без вибору?", "Випускники шкіл-інтернатів і ринок праці", "Рівень та структура доходів і витрат колишніх вихованців шкіл-інтернатів" є особливо цінними, оскільки на результатах високо репрезентативних КСД демонструють інноваційні узагальнені показники економічної спроможності, життєвої успішності, а отже й соціальної адаптації випускників інтернатних закладів.

Зміст даних розділів дослідження виразно демонструє, що найбільш проблемними для випускників інтернатних закладів є перші післяінтернатські роки. Очевидно, що соціальний інститут освіти в Україні, на жаль, не вирішує поки що завдань створення достатніх стартових умов для початку самостійного життя випускника інтернату. Між тим, саме на навчальні заклади значною мірою лягає обов'язок, але їх можливості у цьому відношенні надто обмежені цілим рядом чинників. Матеріали, які наводять автори книги, переконливо доводять, що саме в цій частині система державної опіки потребує принципових змін і вдосконалень, зокрема, врахування тих трансформацій, яких у даний час зазнає як система освіти, так і сфера прикладання набутих навичок і знань.

Текст книги в цілому викликає у читача відчуття "безпосередньої присутності" співбесідника, чим підсилке усвідомлення нагальної необхідності поліпшення соціальної політики держави, вдосконалення технологій соціального піклування з метою полегшення хоча б перших років життя дітям-сиротам, які вийшли за стіни "казенної" домівки.

Матеріали дослідження та їх різнобічний аналіз у книзі "Знайти себе: життєві історії випускників інтернатів", безсумнівно, привернуть увагу працівників інтернатних закладів, установ соціальної підтримки неповнолітніх та молоді, всіх фахівців-освітян, що працюють з дітьми та молоддю, вчених, державних службовців, батьків і дітей, а також всіх тих, кому не байдужі проблеми соціального сирітства в Україні.